
FARKLI GELİR GRUPLARINDAKİ ÜLKELERDE TASARRUFLARIN BELİRLEYİCİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Dilek ŞAHİN¹

Öz

Bu çalışmanın amacı, farklı gelir gruplarında yer alan ülkelerde tasarrufların belirleyicilerini analiz etmektir. Bu amaçla, yüksek gelirli ülkeler, üst-orta gelirli ülkeler ve düşük orta gelirli ülkeler sınıflandırması kullanılmıştır. 2000-2014 dönemi alınmış ve panel veri yöntemi uygulanmıştır. Sonuç olarak, yüksek gelirli ülkelerde ve üst-orta gelirli ülkelerde yurt içi tasarruflarla mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gelir artışı, enflasyon oranı, kentsel nüfus artışı ve kırsal nüfus artışı arasında pozitif ilişki; işsizlik oranı ile yurt içi tasarruflar arasında negatif ilişki vardır. Düşük orta gelirli ülkelerde, yurt içi tasarruflarla mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gelir artışı ve enflasyon arasında pozitif ilişki; işsizlik oranı, kentsel nüfus artışı ve kırsal nüfus artışı ile yurt içi tasarruflar arasında negatif ilişki vardır.

Anahtar Kelimeler: Tasarruf, Yüksek Gelirli Ülkeler, Üst-Orta Gelirli Ülkeler, Düşük-Orta Gelirli Ülkeler, Panel Veri Analizi.

JEL Kodu:D1, D14, E21.

DETERMINANTS OF SAVINGS IN DIFFERENT INCOME GROUP COUNTRIES: PANEL DATA ANALYSIS

Abstract

The main aim of this study is to analyze the determinants of savings of countries in different income groups. For this purpose, the classification of high-income countries, upper-middle income countries and low-middle income countries were used. 2000-2014 period was taken and panel data method was applied. As a result, there is a positive relationship between gross domestic saving and deposit interest rate, per capita income growth, inflation rate, urban population growth and rural population growth; negative relationship between unemployment rate and gross domestic saving in high-income countries and upper-middle income countries. There is a positive relationship between gross domestic saving and deposit interest rate, per capita income growth and inflation rate; negative relationship between unemployment rate, urban population growth and rural population growth in low-middle income countries.

Keywords: Saving, High- Income Countries, Upper-Middle Income Countries, Low-Middle Income Countries, Panel Data Analysis.

JEL Classification:D1, D14, E21.

¹*Yrd.Doç.Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, dilek58sahin@hotmail.com.*

DOI: 10.18092/ulikidince.270500

Makalenin Geliş Tarihi (Received Date): 30/11/2016

Yayına Kabul Tarihi (Acceptance Date): 11/05/2017

1. Giriş

Gelirin tüketilmeyen kısmı olarak ifade edilen tasarruf, gerek bireyler açısından gerekse ülke ekonomisi açısından son derecede önemlidir. Tasarruflar ekonomilerin temel mihenk taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Çünkü yatırımların finansmanında ve ekonomik büyümenin sürdürülmesinde tasarruf artışı oldukça önemlidir. Ülkelerin tasarruf oranlarının hesaplanmasında kamu kesimi ve özel kesim tasarruflarının toplamı alınmaktadır.

Tüketim teorileri; tüketimi ve tasarrufu belirleyen ana faktörün gelir olduğunu kabul etmektedir. Günümüzde tasarruf çalışmalarında bu teorilerden mikro temelli olan Friedman'ın (1957) "Sürekli gelir Hipotezi" ve Modigliani (1954)'nin "Yaşam Boyu Gelir Hipotezi" ön plana çıkmaktadır. Sürekli Gelir Hipotezinde, bireylerin tüketiminin sürekli gelirin bir fonksiyonu olduğu kabul edilmektedir. Esasında sürekli gelir, bireyin her yıl elde etmeyi planladığı uzun dönemli gelirdir. Modigliani'nin Yaşam Döngüsü Hipotezinde ise, tüketim ömür boyunca elde edilmesi düşünülen gelirin bir fonksiyonu olarak kabul edilmektedir. Bireylerin yaşı, tasarruf eğilimi üzerinde önemli olmakla birlikte bireyin ömür boyu elde etmeyi planladığı gelir, yaşam evrelerine göre değişmektedir. Bireyler yaşamları boyunca önce artan, belirli bir yaştan itibaren azalan bir gelire sahiptir. Bireylerin gelirleri çalışma hayatının ilk dönemlerinde düşük seviyede ilerlerken; daha sonra artarak tepe noktasına erişmekte ve emeklilik döneminde azalmaktadır. Bu teoride bireylerin hayatlarının farklı aşamalarında gelirlerinin farklılık gösterdiği ve tasarruflar yolu ile tüketicilerin gelirlerini yüksek olduğu dönemlerden düşük olduğu dönemlere aktararak düz bir tüketim yolunu tercih ettikleri kabul edilmektedir.

Ülkelerdeki tasarruf oranlarının düşüklüğü ve bunun beraberinde getirdiği sorunların önemi nedeniyle tasarruflar teorik ve ampirik çalışmalara konu olmaktadır. Yapılan çalışmalarda genellikle tasarruf oranlarını etkileyen faktörlerin neler olduğu ve söz konusu olan faktörlerin tasarrufları etkilemedeki önem dereceleri ortaya koyulmaktadır. Farklı ülkeler ve farklı yöntemlerle yapılan çalışmalar, tasarrufların belirleyicilerine ilişkin çeşitli bulgular sunmaktadır. Çalışmalarda ele alınan değişkenler, ekonomik faktörler yanı sıra demografik ve finansal faktörleri de kapsamaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada, farklı gelir gruplarındaki ülkeler için tasarrufların belirleyicileri analiz edilmiştir. Analize dâhil edilen ülkeler, yüksek gelirli ülkeler, üst-orta gelirli ülkeler ve düşük-orta gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak yurt içi tasarruflar, bağımsız değişken olarak da mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gelir artışı, enflasyon oranı, işsizlik oranı, kırsal nüfus artışı ve kentsel nüfus artışı kullanılmıştır. Çalışmada panel veri analizi uygulanarak 2000-2014 dönemleri arası analiz edilmiştir. Çalışmanın devam eden bölümleri şu şekilde organize edilmiştir. İkinci bölümde tasarruf teorileri ile ilgili genel bilgi verilmiştir. Literatür taramasının

yapıldığı üçüncü bölümün ardından çalışmanın veri seti tanıtıldığı dördüncü bölüme yer verilmiştir. Beşinci bölümde çalışmada elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Son olarak sonuç kısmı ele alınmıştır.

2. Tüketim Modellerinde Tasarruf Olgusu

Tüketim teorileri; tüketimi/tasarrufu belirleyen temel unsurun gelir olduğunu kabul etmektedir. Günümüzde bu teorilerden mikro temelli olan; Friedman'ın (1957) "Sürekli Gelir Hipotezi" ve Modigliani'nin (1954) "Yaşam Boyu Gelir Hipotezi" ön plana çıkmaktadır.

Sürekli Gelir Hipotezinde, tüketim cari gelirin değil uzun dönemdeki gelir beklentilerini de içeren sürekli gelirin bir fonksiyonudur. Sürekli Gelir Hipotezinde tasarrufun esasında gelecekteki tüketim olduğu vurgulanmaktadır. Tasarruf, emeklilik dönemlerinde günlük tüketim amacıyla veya miras bırakma arzusuyla yapılmış olabilir. Ayrıca hipoteze göre, tasarruflar, gelirdeki geçici artışlar (gelir şokları) sonucunda yükselebilir. Çünkü geçici gelirin tüketim üzerindeki etkisi daha az iken; tasarruflar üzerindeki etkisi daha fazladır (Barış ve Uzay, 2015:121). Gelir şoklarındaki bu hareket dönemsel dalgalanmalardaki oynaklığın azalarak ekonominin daha istikrarlı olmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca gelir şoklarının bu hareketi tüketimi asıl etkileyen faktörün geçici gelir şoklarının değil uzun vadeli sürekli gelirin olduğunu göstermektedir (Aksoy, 2016:6). Friedman'ın Sürekli Gelir Hipotezinde, cari gelir iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm sürekli gelir olup; cari gelirin devamlılığı olarak cari gelire ortalama değerini kazandırmaktadır. İkincisi ise bu ortalama gelirin sürekliliğinde meydana gelen sapmalardan oluşan cari gelire ilave parçalardan oluşan geçici gelirdir.

Sürekli Gelir Hipotezinin geniş perspektiften değerlendirilmesi "Ricardocu Eşdeğerlik Kuramı" ile ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Bu kurama göre, kamu açıklarının finansmanında vergileme ve borçlanma eşdeğer etkilere sahiptir. Kamu borçlanma senetlerine sahip olanlar, ilk olarak tasarruflarını kazançlı alanda değerlendiği için kendilerini servet sahibi olarak görebilmekle birlikte; rasyonel bireyler borç geri ödemelerinin vergi gelirleri ile yapılacağına bilincinde olduklarından, sahip oldukları borç senetlerinin gelecekte alınacak vergilerin yükümlülüğüne eşdeğerli olduğunu bilmektedirler. Bu nedenle bugünkü kamu borçları şimdiki nesil için bir servet olarak değerlendirilmekte ancak gelecek nesil için borçların geri ödenmesinde vergilerin kullanılacağı düşünülerek yük olarak görülmektedir. Kamu harcamalarının toplam talep üzerindeki etkisi, bu harcamaların borçlanma veya vergilerle finanse edilmesine duyarsız kalacaktır. Buradan da anlaşılacağı üzere vergi yerine borçlanma nedeniyle ortaya çıkan kamu tasarruflarında ortaya çıkan azalma, eşdeğer miktarda özel tasarruflardaki artışlara neden olarak toplam tasarruflar üzerinde herhangi bir etkiye neden olmayacaktır. Aksi durumda, kamu harcamalarının azalması ile ortaya çıkan kamu tasarruf artışı

yine bu politikanın geçici olmadığı varsayımı altında, gelirden görülen kalıcı artışlar özel tasarrufların azalışıyla sonuçlanabilecektir (Yaraşır ve Yılmaz, 2011:141).

Modigliani'nin Yaşam Boyu Gelir Hipotezinde homojen olmayan bireylerin tüketim ve tasarruf davranışları şu anki gelirlerinden ziyade yaşam boyunca elde edecekleri gelire göre ve yaş farklılığına göre ele alınmıştır. Hipotezin temelinde; tüketim ve tasarrufun hayat evrelerine ve yaş aralığına göre farklılaştığı, çalışma çağında tasarruf edilerek emeklilik dönemlerinde miras güdüsü olmadan bu tasarrufların kullanıldığı ileri sürülmektedir. Böylelikle bireyler hayatları boyunca kendilerine en uygun şekilde tüketim düzleştirmesi yaparlar. Bireyler kendi tüketim ve tasarruflarını en uygun şekilde ayarlarken toplam tasarruflar nüfusun demografik yapısına bağlı olarak değişmektedir. Bu nedenle, genç ve yaşlı nüfus oranının azalması ve buna bağlı olarak bağımlılık oranının düşmesi tasarruf oranlarını artıracaktır (Aksoy, 2016:6). Tasarruf yapmanın temel amacı, gelecekteki harcamalar için kaynak biriktirmektir. Bununla birlikte, tüketiciler gelirlerinde ortaya çıkan ilave bir artışı tasarruflar yoluyla tüm zamanlara eşit oranda dağıtmaktadır.

3. Literatür Taraması

Tasarrufların ülke ekonomileri için önemi, literatürde yapılan çalışmalarda da görülmektedir. Yapılan çalışmalarda genellikle tasarruf oranlarını etkileyen faktörler analiz edilmekte ve bu faktörlerin tasarrufları etkilemedeki önem dereceleri ortaya konulmaktadır. Farklı ülkeler ve farklı yöntemlerle yapılan çalışmalarda ele alınan değişkenler, ekonomik faktörler kadar demografik ve finansal faktörleri de kapsamaktadır. Literatürde tasarrufların belirleyicilerinin analiz edildiği çalışmalardan bazılarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Yaraşır ve Yılmaz (2011), 1999-2007 dönemleri arasında 20 OECD ülkesinde özel tasarrufların belirleyicileri analiz edilmiştir. Çalışmada dinamik panel veri analizi kullanılmış ve elde edilen bulgular bir önceki yıl tasarruf oranlarının, özel kredilerin, cari hesap dengesinin ve enflasyonun özel tasarruflar üzerinde pozitif; kamu tasarruflarının ve yaşlı bağımlılık oranlarının ise negatif etkisinin olduğunu göstermiştir. Bu alanda yapılan diğer bir çalışmada, Ayalew (2013), 1970-2011 dönemleri arasında Etiyopya'da yurt içi tasarrufların kısa dönem ve uzun dönem belirleyicilerini ARDL sınır testi ve hata düzeltme modeli kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonuçları; gelir artışı, bütçe açığı oranı ve enflasyon oranının kısa ve uzun dönemde yurt içi tasarruflar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir. Ancak mevduat faiz oranı, cari açık oranı ve finansal derinliğin uzun dönemde yurt içi tasarruflar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisinin olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, kısa dönemde finansal derinlik ve mevduat faiz oranı yurt içi tasarrufların belirlenmesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Benzer bir çalışmayı Pakistan için yapan Jilani vd., (2013), 1973-2011 dönemleri arasında yurt içi tasarrufların belirleyicilerini analiz etmiştir. Çalışmada eş bütünlük testi ve hata

düzeltilme modeli kullanılmıştır. Sonuç olarak GSYH, enflasyon ve mali açığın Pakistan’da yurt içi tasarrufların belirlenmesinde önemli olduğu görülmüştür. Katsayı analizleri; büyüme oranı ve kamu tüketim artışının yurt içi tasarruflar üzerinde pozitif; enflasyonun ise yurt içi tasarruflar üzerinde negatif etkisinin olduğunu göstermiştir. Kudaisi (2013) tarafından Batı Afrika için 1980-2006 dönemleri arasında yapılan çalışmada yurt içi tasarrufların belirleyicileri analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, bağımlılık oranı ve faiz oranının yurt içi tasarruflar üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu; GSYH’nın pozitif ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüştür. Ayrıca, kamu harcamaları ve enflasyon oranının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Finansal piyasalardaki gelişmelerin tasarrufları pozitif yönde etkilediği görüldükçe; reel faiz oranı ve ticaretin tasarruflar üzerinde etkisinin önemsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu alanda yapılan başka bir çalışmada ise, Chaudhry vd., (2014), 1972-2010 dönemleri arasında Pakistan’da ulusal tasarrufların parasal ve mali belirleyicilerini analiz etmiştir. Çalışmada parasal belirleyiciler olarak M2, mevduat oranı, enflasyon oranı; mali belirleyiciler olarak bütçe açığı, kamu harcaması, kamu tasarrufu ve kamu gelirleri kullanılmıştır. Yöntem olarak ARDL sınır testi ve hata düzeltme modeli kullanılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde, kısa ve uzun dönemde mevduat oranı ve kamu harcamalarının ulusal tasarruflar ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. M2’nin uzun dönemde ulusal tasarruflarla negatif yönde; enflasyon oranının ise kısa dönemde ulusal tasarruflar ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca kamu tasarrufu katsayısının, kısa dönemde uzun döneme göre daha büyük olduğu görülmüştür. Epaphra (2014), tarafından yapılan çalışmada ise, 1970-2010 dönemleri arasında Tanzanya’da ulusal tasarrufların belirleyicileri zaman serisi analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde; harcanabilir gelir, reel GSYH, nüfus artışı ve yaşam beklentisinin tasarruflar üzerinde pozitif etkisinin olduğu görülmüştür. Enflasyonun ise ulusal tasarruflar üzerinde negatif etkisi olduğu görülmüştür. Esmail (2014), tarafından yapılan çalışmada, 2000-2014 dönemleri arasında Mısır’da tasarrufların makro ekonomik belirleyicileri çoklu regresyon modeli ile analiz edilmiştir. Ulusal tasarrufların reel GSYH ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca ulusal tasarrufların borç artışı ve enflasyon ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Yapılan başka bir çalışmada Najarzadeh vd., (2014), 1972-2010 dönemleri arasında İran’da tasarruflar, ekonomik büyüme ve petrol dışı ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmada zaman serisi analizi uygulanmış ve sonuç olarak ekonomik büyümenin her iki türü ve tasarruf arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca uzun dönemde iki büyüme türü ve tasarruflar arasında iki yönlü nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer bir çalışmayı Namibya için yapan Ogbokor ve Samahiya (2014), 1991-2012 dönemleri arasında tasarrufların belirleyicilerini eş bütünleşme ve hata düzeltme modelini kullanarak analiz etmiştir. Sonuç olarak, tasarruf ve belirleyicileri arasında

uzun dönemli ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca, enflasyon ve gelirin tasarruflar üzerinde pozitif etkisinin olduğu; nüfus artışının ise tasarruflar üzerinde negatif etkisinin olduğu görülmüştür. Mevduat faiz oranı ve finansal gelişmişliğin tasarruflar üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Samantaraya ve Patra (2014), tarafından yapılan çalışmada ise, Hindistan'da hanehalkı tasarruflarının belirleyicileri analiz edilmiştir. Çalışmada ARDL sınır testi yöntemi kullanılmıştır. Kısa ve uzun dönemde; GSYH, bağımlılık oranı, faiz oranı ve enflasyonun hanehalkı tasarruflarını istatistiksel olarak anlamlı etkilediği görülmüştür. Bu alanda yapılan başka bir çalışmada, Ahmad (2015), 1972-2012 dönemleri arasında Pakistan'da özel tasarrufların belirleyicilerini kısa ve uzun dönemde analiz etmiştir. Kişi başına GSYH, enflasyon oranı, finansal gelişme, bağımlılık oranı ve mali gelişmenin Pakistan'da özel sektör tasarruflarını etkilediği görülmüştür. Uzun dönemde, mali açık kontrol edilerek ve özel sektör yatırımları teşvik edilerek özel tasarrufların artmasının sağlanabileceği; kısa dönemde ise, mevduat oranlarının artırılarak özel tasarrufların artışının sağlanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan başka bir çalışmada ise, Kaya ve Efe (2015), 1980-2012 dönemleri arasında dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisine ait verilerle panel veri yöntemini kullanılarak yurt içi tasarruflar ve ekonomik büyüme arasında ilişkiyi analiz etmiştir. Analiz sonuçları, sürdürülebilir yüksek büyümenin sağlanmasında yurt içi tasarrufların önemli bir değişken olduğu ve yurt içi tasarrufların ekonomik büyümeyi artırdığını göstermiştir. Ndirangu ve Muturi (2015), tarafından yapılan çalışmada ise, 1970-2013 dönemleri arasında Kenya'da yurt içi tasarrufların makro ekonomik belirleyicileri En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak GSYH, enflasyon ve bağımlılık oranının yurt içi tasarrufların önemli belirleyicileri olduğu; reel faiz oranının ise yurt içi tasarruflar için önemli bir belirleyici olmadığı görülmüştür. Bu alanda yapılan bir diğer önemli çalışmada, Karaçor ve Kartal (2016), Dünya Bankası'nın gelir düzeyine göre yapmış olduğu ülke sınıflandırmasını kullanarak 1990-2013 dönemi için yurt içi tasarruf oranları ve dış borçlanma arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmada dinamik panel veri yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, uzun dönemde düşük gelirli ülkelerde dış borçların tasarruf oranlarını -0.10 oranında azalttığını; düşük-orta ve üst-orta gelirli ülkelerde ise tasarruf oranlarını sırasıyla 0.22 ve 0.21 oranlarında artırdığını göstermiştir. Khan ve Sarker (2016) tarafından yapılan çalışmada ise, 1983-2013 dönemleri arasında Bangladeş'te yurt içi tasarruflar, ihracat, mevduat faiz oranı, gelir ve enflasyon arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışmada eş bütünleşme ve hata düzeltme modeli kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, bütün değişkenlerin uzun dönemde eş bütünleşik olduğunu göstermiştir. Hata düzeltme modelinde uzun dönemde ihracat, mevduat faiz oranı, yurt içi gelir ve enflasyondan yurt içi tasarruflara doğru çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu görülmüştür. Ayrıca kısa dönemde, yurt içi gelir ve yurt içi tasarruflar arasında; mevduat faiz oranı ve yurt içi tasarruflar arasında nedensellik ilişkisinin olduğu görülmüştür. Ancak kısa dönemde, enflasyon ve yurt içi tasarruflar; ihracat ve yurt içi tasarruflar arasında nedensellik

ilişkinin olmadığı görülmüştür. Yapılan başka bir çalışmada, Şengür ve Taban (2016), 2002-2013 dönemleri arasında Türkiye’de hanehalkı tasarruflarının gelir dışındaki belirleyicilerini analiz etmiştir. Çalışmada “Hanehalkı Bütçe Anketleri” kullanılmış ve bu anketler lojistik regresyon modelleri ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak, ikamet edilen konutun mülkiyeti, ikinci ev sahipliği, on bin liranın üzerinde yıllık kullanılabilir gelire sahip olmanın ve eğitim seviyesi değişkenlerinin hanehalkı tasarrufları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ancak hane büyüklüğü, otomobil sahipliği, geçici veya dönemlik istihdam ve kırsal alanda yaşamının hanehalkı tasarruflarını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir çalışmada ise Zwane vd., (2016), 2008-2012 dönemleri arasında Güney Afrika’da hanehalkı tasarruflarının belirleyicilerini analiz etmiştir. Çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak hanehalkı tasarruflarının gelir, yaş, eğitim durumu ve istihdam durumu tarafından belirlendiği görülmüştür. Ancak hanehalkı büyüklüğü ve tasarruflar arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

4. Veri Seti

Çalışmada, tasarrufların belirleyicileri 2000-2014 dönemleri arasında yüksek gelirli ülkeler, üst-orta gelirli ülkeler ve düşük-orta gelirli ülkeler için analiz edilmiştir. Bu kapsamda; 7 yüksek gelirli ülke (Kanada, Japonya, Rusya, Uruguay, Çek Cumhuriyeti, Avustralya, İsrail), 9 üst-orta gelirli ülke (Türkiye, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya, Bulgaristan, Ekvator, Güney Afrika, Kolombiya, Makedonya) ve 9 düşük-orta gelirli ülke (Bolivya, Endonezya, Fas, Filipinler, Gana, Mısır, Moldova, Nijerya, Ukrayna) değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak yurt içi tasarrufların gayri safi yurt içi hâsıladaki % payı; bağımsız değişken olarak mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gayri safi yurt içi hâsıla artışı, enflasyon oranı, işsizlik oranı, kırsal ve kentsel nüfus artışı kullanılmıştır. Çalışmada panel veri analizi uygulanmıştır.

Çalışmada kullanılan ampirik model (1) nolu Eşitlikte gösterilmiştir:

$$SAVE_{it} = \alpha + \beta_1 DEPORATE_{it} + \beta_2 PGDP_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 UNP_{it} + \beta_5 URBAN_{it} + \beta_6 RURAL_{it} + \mu_{it} \quad (1)$$

Çalışmada kullanılan verilere ve verilerin alındığı kaynaklara tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Veri Seti ve Tanımlamalar

Değişken	Açıklama	Kaynak
SAVE	Yurt İçi Tasarruflar (GSYH %)	Dünya Bankası
DEPORATE	Mevduat Faiz Oranı	
PGDP	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla Artışı (%)	
INF	Enflasyon Oranı	
UNP	İşsizlik Oranı (%)	
URBAN	Kentsel Nüfus Artışı (%)	
RURAL	Kırsal Nüfus Artışı (%)	

5. Yöntem ve Uygulama Sonuçları

Çalışmada panel veri analizi öncelikle yüksek gelirli ülkeler, üst- orta gelirli ülkeler ve düşük- orta gelirli ülkeler için yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır.

5.1. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Tahmin Sonuçları

Panel veri modellerinde, klasik modelin geçerliliği diğer bir ifadeyle birim ve/veya zaman etkilerinin olup olmadığının tespitinde kullanılan testlerden biri “Olabilirlik Oranı Testi” (LR)’dir. Bu teste H_0 hipotezi “klasik model doğrudur” şeklinde kurulmaktadır. H_0 hipotezi reddedilirse, birim, zaman veya hem birim hem de zaman etkilerinin olduğuna diğer bir ifadeyle klasik modelin uygun olmadığına karar verilmektedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere, LR testi sonucunda sadece birim etkinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle model tek yönlüdür.

Tablo 2: LR Testi

LR Testi		
	Birim Etki	Zaman Etki
χ^2	119.85	0.00
Prob.	0.000	1.000

Yapılan LR testi sonucunda birim ve/veya zaman etkilerinin olduğu anlaşıldıktan sonra, bu etkilerin sabit mi yoksa tesadüfi mi olduğuna karar verilmesi gerekir. Bu bağlamda karar aşamasında Hausman testi tahminciler arasında seçim yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Sabit ve tesadüfi etkiler modelleri arasındaki en önemli farklardan biri, birim etkilerin bağımsız değişkenlerle korelasyonlu olup olmadığı hususudur. Eğer aralarında korelasyon söz konusu değilse, tesadüfi etkiler modeli daha etkin ve geçerlidir. Hausman testinde; H_0 = Açıklayıcı değişkenler ve birim etki arasında korelasyon yoktur şeklindedir. Bu nedenle tesadüfi etkiler tahmincisi daha etkin olduğundan kullanımı uygun olacaktır. H_A =Açıklayıcı değişkenler ile birim etki arasında korelasyon vardır şeklindedir. Bu nedenle sabit etkiler modeli tutarlı olduğundan tercih edilmelidir.

Tablo 3'te modelin varsayımlarının testi ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre, sabit etkiler tahmincisinin tutarlı ve etkin olduğu, ancak tesadüfi etkiler tahmincisinin tutarsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir anlatımla, Hausman testi birim etkinin sabit olduğunu göstermektedir. Yapılan bu analiz tek yönlü sabit etki modelidir. Sabit etkiler modelinde, kalıntılardaki birimlere göre heteroskedasitenin varlığının Değiştirilmiş Wald testi sınıandığı tablo 3'de $\varphi_i^2 = \varphi^2$ şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilmekte, varyansın birimlere göre değiştiği anlaşılmakta ($\varphi_i^2 \neq \varphi^2$) ve dolayısıyla birimlere göre heteroskedasite olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Modelde otokorelasyonun olup olmadığı sınıanmıştır. Otokorelasyonun olup olmadığının tespitinde Bhargava, Franzini ve Narendranathan tarafından önerilen Durbin Watson testi ve Baltagi-Wu tarafından önerilen yerel en iyi değişmez testi kullanılmıştır. Testlerin her ikisinde de otokorelasyon katsayısının sifıra eşit olduğu ($p=0$) H_0 hipotezi test edilmektedir. Literatürde test istatistiklerinin 2'den küçükse otokorelasyonun önemli olduğu yorumu yapılmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, her iki test içinde değerler 2'den küçüktür dolayısıyla sabit etkiler modeli için otokorelasyon sorunun önemli olduğu şeklinde yorum yapılmaktadır. Sabit etkiler modelinde birimler arası korelasyonun varlığını sınıamak için Pesaran'ın testi kullanılmaktadır. Sonuç olarak, H_0 hipotezi kabul edilmekte ve dolayısıyla birimler arası korelasyonun olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan analizler sonucunda çalışmada; heterokedasite'nin ve otokorelasyonun olduğu buna rağmen birimler arası korelasyonun olmadığı görülmüştür. Mevcut olan heterokedasite ve otokorelasyon sorunun giderilmesinde ise, "Arellano, Froot ve Rogers" tahmincisi kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde, bağımlı değişken yurt içi tasarruflar üzerinde mevduat faiz oranı, kişi başına düşen GSYH artışı, enflasyon, kırsal nüfus artışı ve kentsel nüfus artışının pozitif olarak etkin oldukları görülmektedir. Buna karşılık, işsizlik oranının yurt içi tasarruflar üzerinde negatif etkisinin olduğu görülmektedir.

Katsayılar yorumlandığında mevduat faiz oranlarında ortaya çıkan % 1 birimlik artış yurt içi tasarrufları % 0.041 düzeyinde artırmaktadır. Kişi başına düşen gelirdeki artışta ortaya çıkan % 1 birimlik artış yurt içi tasarrufları % 0.33 oranında artırmaktadır. Enflasyon oranında %1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 0.27 oranında bir artışa neden olurken; kentsel nüfusta %1 birimlik artış yurt içi tasarrufları % 2.07 oranında; kırsal nüfusta % 1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 0.66 oranında artışa yol açmaktadır. İşsizlik oranındaki % 1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 0.38 oranında azalışa neden olmaktadır. Ayrıca, mevduat faiz oranı, kişi başına düşen milli gelir artışı, enflasyon oranı, kentsel nüfus artışı ve kırsal nüfus artışının yurt içi tasarruf üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Analiz Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Robust Standart Hata	Olasılık
DEPORATE	0.04197	0.01528	0.033*
PGDP	0.33195	0.05048	0.001*
INF	0.27398	0.01681	0.000*
UNP	-0.38566	0.23323	0.149
URBAN	2.07410	0.82716	0.046*
RURAL	0.66061	0.11667	0.001*
SABİT	24.65787	1.59003	0.000*
Varsayımların Testi			
Hausman Testi 160.10 (0.000)	Modified Wald Testi 49.99 (0.000)	Modified Bhargava et al. Durbin-Watson Test 0.8703	Baltagi-Wu LBI Testi 0.7896 Pesaran Test -0.822 (1.5887)

Not: *, %5 seviyesinde anlamlılık düzeyini göstermektedir.

5.2. Üst-Orta Gelirli Ülkeler İçin Tahmin Sonuçları

Üst-orta gelirli ülkeler için yapılan LR testi sonucu tablo 4’de gösterilmiştir. Tablo 4’de görüldüğü üzere, LR testi sonucunda sadece birim etkinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle model tek yönlüdür.

Tablo 4: LR Testi

LR Testi		
	Birim Etki	Zaman Etki
X ²	87.64	0.00
Prob.	0.000	1.000

Tablo 5’te modelin varsayımlarının testi ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Varsayımların testi değerlendirildiğinde; tesadüfi etkiler tahmincisinin tutarlı ve etkin olduğu; sabit etkiler tahmincisinin ise tutarsız olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Hausman testi birim etkinin tesadüfi olduğunu göstermektedir. Yapılan bu analiz tek yönlü tesadüfi etki modelidir. Wald testi analizinde H_0 hipotezi reddedilmekte, varyansın birimlere göre değiştiği anlaşılmakta ($\varphi_i^2 \neq \varphi^2$) ve dolayısıyla birimlere göre heteroskedasite olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Otokorelasyonun olup olmadığının tespitinde Bhargava, Franzini ve Narendranathan tarafından önerilen Durbin Watson testi ve Baltagi-Wu tarafından önerilen yerel en iyi değişmez testi kullanılmıştır. Testlerin her ikisinde de otokorelasyon katsayısının sıfıra eşit olduğu ($p=0$) H_0 hipotezi test edilmektedir. Literatürde test istatistiklerinin

2'den küçükse otokorelasyonun önemli olduğu yorumu yapılmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, her iki test içinde değerler 2'den küçüktür dolayısıyla tesadüfi etkiler modeli için otokorelasyon sorunun önemli olduğu şeklinde yorum yapılmaktadır. Birimler arası korelasyonun varlığının testinde kullanılan Pesaran testi sonucunda H_0 hipotezi kabul edilmekte ve dolayısıyla birimler arası korelasyonun olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan analizler sonucunda çalışmada; heterokedasite'nin ve otokorelasyonun olduğu buna rağmen birimler arası korelasyonun olmadığı görülmüştür. Mevcut olan heterokedasite ve otokorelasyon sorunun giderilmesinde ise, "Arellano, Froot ve Rogers" tahmincisi kullanılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlar tablo 5'de gösterilmiştir. Bulgular incelendiğinde; bağımlı değişken yurt içi tasarruflar üzerinde mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gelir artışı, enflasyon oranı, kırsal nüfus artışı ve kentsel nüfus artışının pozitif olarak etkin oldukları görülmektedir. Buna karşılık, işsizlik oranının yurt içi tasarruflar üzerinde negatif etkisinin olduğu görülmektedir.

Katsayılar yorumlandığında mevduat faiz oranlarında ortaya çıkan % 1 birimlik artış yurt içi tasarrufları % 0.01 oranında artırmaktadır. Kişi başına düşen gelirdeki artışta ortaya çıkan % 1 birimlik artış yurt içi tasarrufları % 0.27 oranında artırmaktadır. Enflasyon oranında % 1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 0.056 oranında bir artışa neden olurken; kentsel nüfusta % 1 birimlik artış yurt içi tasarrufları % 1.16 oranında; kırsal nüfusta % 1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 27.60 oranında artışa yol açmaktadır. İşsizlik oranındaki % 1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 0.71 oranında azalışa neden olmaktadır. Ayrıca; kişi başına düşen milli gelir artışı ve işsizlik oranının yurt içi tasarruf üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Analiz Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Robust Standart Hata	Olasılık
DEPORATE	0.0169407	0.1191315	0.887
PGDP	0.2731877	0.1378308	0.047*
INF	0.0561447	0.1052633	0.594
UNP	-0.7152848	0.2764948	0.010*
URBAN	1.160957	1.411224	0.248
RURAL	27.60897	5.515619	0.248
SABİT	27.60897	5.515619	0.000*
Varsayımların Testi			
Hausman Testi 0.27 (0.999)	Modified Wald Testi 650.73 (0.000)	Modified Bhargava et al. Durbin-Watson Test 0.4591	Baltagi-Wu LBI Testi 0.6814 Pesaran Test 1.588 (0.1123)

Not: *, %5 seviyesinde anlamlılık düzeyini göstermektedir.

5.3. Düşük-Orta Gelirli Ülkeler İçin Tahmin Sonuçları

Düşük-orta gelirli ülkeler için yapılan LR testi tablo 6'da gösterilmiştir. Tablo 6'da görüldüğü üzere, LR testi sonucunda sadece birim etkinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle model tek yönlüdür.

Tablo 6: LR Testi

LR Testi		
	Birim Etki	Zaman Etki
χ^2	149.31	0.00
Prob.	0.000	1.000

Tablo 7'de modelin varsayımlarının testi ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre; sabit etkiler tahmincisinin tutarlı ve etkin olduğu; tesadüfi etkiler tahmincisinin ise tutarsız olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Hausman testi birim etkinin sabit olduğunu göstermektedir. Yapılan bu analiz tek yönlü sabit etki modelidir. Wald testi analizinde H_0 hipotezi reddedilmekte, varyansın birimlere göre değiştiği anlaşılmakta ($\varphi_i^2 \neq \varphi^2$) ve dolayısıyla birimlere göre heteroskedasite olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Otokorelasyonun olup olmadığının tespitinde Bhargava, Franzini ve Narendranathan tarafından önerilen Durbin Watson testi ve Baltagi-Wu tarafından önerilen yerel en iyi değişmez testi kullanılmıştır. Testlerin her ikisinde de otokorelasyon katsayısının sıfıra eşit olduğu ($p=0$) H_0 hipotezi test edilmektedir. Literatürde test istatistiklerinin 2'den küçükse otokorelasyonun önemli olduğu yorumu yapılmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, her iki test içinde değerler 2'den küçüktür dolayısıyla tesadüfi etkiler modeli için otokorelasyon sorunun önemli olduğu şeklinde yorum yapılmaktadır. Birimler arası korelasyonun varlığının testinde kullanılan Pesaran testi sonucunda H_0 hipotezi kabul edilmekte ve dolayısıyla birimler arası korelasyonun olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan analizler sonucunda çalışmada; heterokedasite'nin ve otokorelasyonun olduğu buna rağmen birimler arası korelasyonun olmadığı görülmüştür. Mevcut olan heterokedasite ve otokorelasyon sorunun giderilmesinde ise, "Arellano, Froot ve Rogers" tahmincisi kullanılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlar tablo 7'de gösterilmiştir. Bulgular incelendiğinde, bağımlı değişken yurt içi tasarruflar üzerinde mevduat faiz oranı, kişi başına düşen milli gelir artışı ve enflasyon oranının pozitif olarak etkin oldukları görülmektedir. Buna karşılık; işsizlik oranı, kentsel nüfus artışı ve kırsal nüfus artışının yurt içi tasarruflar üzerinde negatif etkisinin olduğu görülmektedir. Katsayılar yorumlandığında mevduat faiz oranlarında ortaya çıkan % 1 birimlik artış yurt içi tasarrufları % 0.01 oranında artırmaktadır. Kişi başına düşen gelirdeki artışta ortaya çıkan % 1 birimlik artış yurt içi tasarrufları % 0.21 oranında artırmaktadır. Enflasyon oranında % 1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 0.08 oranında bir artışa neden olmaktadır. İşsizlik oranında % 1 birimlik artış yurt içi

tasarruflarda % 0.12 oranında bir azalışa; kentsel nüfusta %1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 9.433 oranında, kırsal nüfusta % 1 birimlik artış yurt içi tasarruflarda % 0.36 oranında bir azalışa neden olmaktadır. Ayrıca enflasyon oranı ve kentsel nüfus artışının yurt içi tasarruflar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Analiz Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Robust Standart Hata	Olasılık
DEPORATE	0.01518	0.20470	0.943
PGDP	0.21816	0.15224	0.190
INF	0.08252	0.03031	0.026*
UNP	-0.12483	0.32942	0.715
URBAN	-9.43309	3.59858	0.031*
RURAL	-0.36743	0.34632	0.320
SABİT	52.3422	16.95191	0.015*
Varsayımların Testi			
Hausman Testi 35.56 (0.000)	Modified Wald Testi 1705.53 (0.000)	Modified Bhargava et al. Durbin-Watson Test 1.0944	Baltagi-Wu LBI Testi 1.4112 Pesaran Test -1.022 (1.6931)

Not: *, %5 seviyesinde anlamlılık düzeyini göstermektedir.

6.Sonuç

Tasarruf çalışmalarında mikro temelli olan Friedman'ın (1957) "Sürekli gelir Hipotezi" ve Modigliani (1954)'nin "Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin" ön plana çıktığı görülmektedir. Sürekli Gelir Hipotezinde, tasarruf gelecekte yapılacak tüketim olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bu hipotezde, bireylerin gelecekte gelirlerinin azalacağı beklentisi nedeniyle bugünkü tasarruflarını artıracakları kabul edilmektedir. Bununla birlikte, bugünkü büyüme oranının gelecekteki büyüme hızını artıracacağı varsayımından hareketle tasarruf oranlarının düşeceği kabul edilmektedir. Modigliani'nin Yaşam Döngüsü Hipotezinde ise, tüketim ömür boyunca elde edilmesi düşünülen gelirin bir fonksiyonu olarak kabul edilmektedir. Bu teoride bireylerin hayatlarının farklı aşamalarında gelirlerinin farklılık gösterdiği ve tasarruflar yolu ile tüketicilerin gelirlerini yüksek olduğu dönemlerden düşük olduğu dönemlere aktararak düz bir tüketim yolunu tercih ettikleri kabul edilmektedir.

Tasarruflarının belirleyicilerinin farklı ülke grupları için analiz edildiği bu çalışmada yüksek gelirli ülkeler, üst-orta gelirli ülkeler ve düşük-orta gelirli ülkeler sınıflandırması kullanılmıştır. Çalışmada 2000-2014 dönemi esas alınarak panel veri

analizi kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak yurt içi tasarruflar; bağımsız değişken olarak mevduat faiz oranı, enflasyon oranı, işsizlik oranı, kişi başına düşen gelir, kırsal nüfus artışı ve kentsel nüfus artışı değişkenleri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda yüksek gelirli ve üst orta gelirli ülkelerde; yurt içi tasarruflarla mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gelir artışı, enflasyon oranı, kentsel nüfus artışı ve kırsal nüfus artışı arasında pozitif ilişki; işsizlik oranı ile yurt içi tasarruflar arasında negatif ilişki olduğu görülmüştür.

Ayrıca yüksek gelirli ülkelerde, mevduat faiz oranı, kişi başına gelir artışı, enflasyon oranı, kırsal ve kentsel nüfus artışı ile yurt içi tasarruflar arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Üst-orta gelirli ülkelerde ise, kişi başına gelir artışı, işsizlik oranı ile yurt içi tasarruflar arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin olduğu görülmüştür. Düşük-orta gelirli ülkelerde, yurt içi tasarruflarla mevduat faiz oranı, kişi başına düşen gelir artışı ve enflasyon arasında pozitif ilişki; işsizlik oranı, kentsel nüfus artışı ve kırsal nüfus artışı ile yurt içi tasarruflar arasında negatif ilişki vardır. Ayrıca düşük-orta gelirli ülkelerde enflasyon oranı, kentsel nüfus artışı ile yurt içi tasarruflar arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Kaynakça

- Ahmad, F. (2015). Determinants of Savings Behavior in Pakistan: Long Run-Short Run Association and Causality. *Timisoara Journal of Economics and Business*, 8(1), 103-136.
- Aksoy, F. (2016). Tasarrufun Belirleyicileri: Tüketici ve Ticari Kredilere İlişkin Bulgular. *TC. Merkez Bankası, Uzmanlık Tezi*.
- Ayalew, H. (2013). Determinants of Domestic Saving in Ethiopia: An Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Bounds Testing Approach. *Journal of Economics and International Finance*, 5(6), 248-257.
- Barış, S., Uzay, N., (2015). Yurt içi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 46, 119-151.
- Chaudhry, I., Riaz, U., Farooq, F., ve Zulfiqar, S. (2014). The Monetary and Fiscal Determinants of National Savings in Pakistan: An Empirical Evidence from ARDL Approach to Co-integration. *Pak J Commer Soc Sci Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 8(2), 521-539.
- Epaphra, M. (2014). Empirical Investigation of the Determinants of Tanzania's National Savings. *Journal of Economics and Development Studies*, 2(4), 223-241.
- Esmail, H. (2014). Macroeconomic Determinants of Savings in Egypt "Statistical Model". *International Journal of Business and Economic Development*, 2(2), 26-33.
- Jilani, S., Sheikh, A., Cheema, F., ve Shaik, A. (2013). Determinants of National Savings in Pakistan: An Exploratory Study. *Asian Social Science*, 9(5), 254-262.
- Karaçor, Z., ve Kartal, M. (2016). Gelir Gruplarına Göre Yurtiçi Tasarruflar ile Dış Borçlar Arasındaki İlişki: Panel Veri Yöntemi ile Bir Analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 19(1), 139-165.
- Kaya, V., ve Efe, G. (2015). Yurt içi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme: Dünyanın En Büyük İlk Yirmi Ekonomisi Üzerine Teorik Bir Değerlendirme ve Panel Veri Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 251-278.
- Khan, A., ve Sarker, S. (2016). Determinants of Gross Domestic Savings in Bangladesh: Evidence from Time Series Analysis. *Proceedings of Dhaka International Business and Social Science Research Conference*, Westin Hotel and Uttara University, Dhaka, Bangladesh, 333-352.

- Kudaisi, B. (2013). Savings And Its Determinants In West Africa Countries. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 4(18), 107-119.
- Najarzadeh, R., Reed, M.,ve Tasan, M. (2014). Relationship between Savings and Economic Growth: The Case For Iran. *Journal of International Business and Economics*, 2(4), 107-124.
- Ndirangu, E.,ve Muturi, W. (2015). Determinants of Gross Domestic Savings in Kenya (1970-2013). *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 3(7), 157-178.
- Samantaraya, A.,ve Patra, S. (2014). Determinants of Household Savings in India: An Empirical Analysis Using ARDL Approach. *Economics Research International*, 1-8.
- Ogbokor, C.,ve Samahiya, O. (2014). A Time Series Analysis of the determinants of Savings in Namibia. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 5(8), 52-63.
- Şengür, M.,ve Taban, S. (2016). Türkiye’de Hanehalkı Tasarruflarının Gelir Dışındaki Belirleyicileri. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 29-53.
- Yaraşır, S.,ve Yılmaz, B. (2011). OECD Ülkelerinde Özel Tasarruflar: Bir Bakış (1999-2007). *Maliye Dergisi*, 160, 139- 153.
- Zwane, T., Greyling, L.,ve Maleka, M. (2016). The Determinants Of Household Savings In South Africa: A Panel Data Approach. *International Business & Economics Research Journal*, 15(4), 209-218.